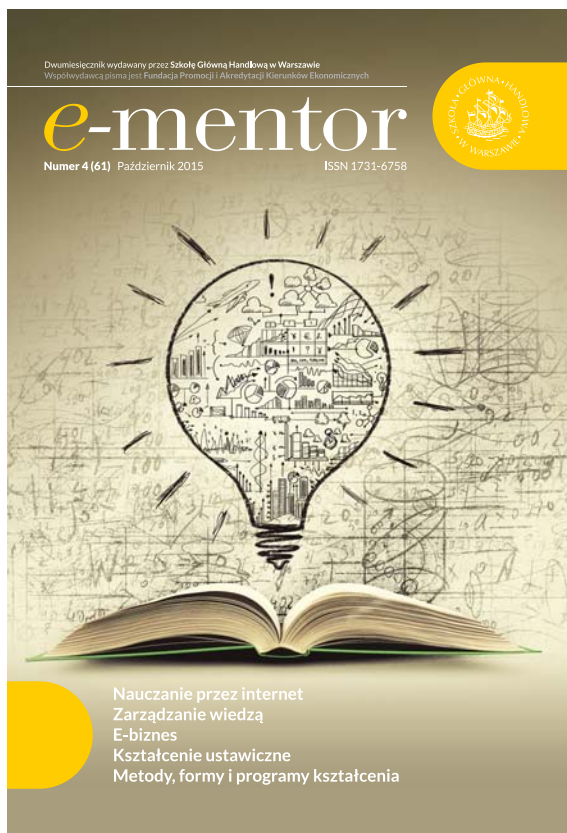

e-mentor

DWUMIESIĘCZNIK SZKOŁY GŁÓWNEJ HANDLOWEJ W WARSZAWIE
WSPÓŁWYDAWCA: FUNDACJA PROMOCJI I AKREDYTACJ KIERUNKÓW EKONOMICZNYCH

2015, nr 4 (61)

K. Kaliszewska-Czeremska, S. Laconi, *Psychologiczna gotowość nauczycieli do tworzenia efektywnego środowiska e-edukacji: koncepcja badań*, „e-mentor” 2015, nr 4(61), s. 32–37, <http://dx.doi.org/10.15219/em61.1203>.

Psychologiczna gotowość nauczycieli do tworzenia efektywnego środowiska e-edukacji: koncepcja badań

Katarzyna
Kaliszewska-Czeremska

Stéphanie
Laconi

Przygotowanie kadry dydaktycznej do e-edukacji wydaje się jednym z ważniejszych wyzwań stojących przed współczesnym systemem kształcenia. Uczniowie aktywnie włączają dziś internet do procesu uczenia się (uczenie się nieformalne). Czy potrafimy wykorzystać ten zasób w procesie edukacji formalnej? Czy polscy nauczyciele – obecni oraz przyszli – są przygotowani do tworzenia efektywnego środowiska e-edukacji? W artykule zasygnalizowano zagadnienia istotne dla przygotowania kadry dydaktycznej do e-edukacji. Przedstawiono także autorską koncepcję badania psychologicznej gotowości nauczycieli oraz przyszłych nauczycieli do tworzenia efektywnego środowiska e-edukacji.

Dokonując analizy programów kształcenia przyszłej kadry dydaktycznej, trudno nie zauważyć, że przygotowanie do e-edukacji jest w nich marginalizowane albo całkowicie pomijane. Tymczasem kształtowanie kompetencji przyszłej (i obecnej) kadry dydaktycznej do pracy w tym obszarze wydaje się niezwykle potrzebne. Postęp technologiczny, jaki dokonuje się niemal z dnia na dzień, wymusza zmianę krajobrazu edukacyjnego i zawodowego, w którym funkcjonujemy. Powstaje przy tym dość zasadne pytanie, czy system edukacji w Polsce potrafi dostosować się do tak dynamicznie zmieniającej się rzeczywistości? Czy potrafi przygotować kolejne pokolenia nauczycieli (również akademickich) do pracy w zmieniającym się krajobrazie edukacyjnym i zawodowym? A wreszcie można zapytać, jaką w ogóle w Polsce mamy wiedzę o gotowości kadry dydaktycznej do e-edukacji? Czy znamy realne potrzeby obecnych i przyszłych nauczycieli w tym zakresie i czy potrafimy na nie adekwatnie odpowiedzieć odpowiednio dostosowaną ofertą edukacyjną?

Ocena jakości środowiska e-edukacji: potrzeba badań

Postęp technologiczny w naturalny sposób objął także współczesne metody edukacji formalnej. Wywołane zmianami technologicznymi nowe potrzeby współczesnych uczniów, a także zmiana charakteru dotychczasowych relacji łączących osoby uczące się i nauczające, stanowią wyzwanie dla współczesnej szkoły. Jak wygląda e-edukacja na różnych etapach edukacji formalnej? W praktyce stosowana jest głównie w obszarze kształcenia akademickiego, choć wykorzystuje się ją z powodzeniem również w kształceniu ustawicznym i biznesie (szkolenia pracowników). Na niższych szczeblach edukacji formalnej e-edukacja należy do rzadkości. Dzieje się tak w dużej mierze za sprawą regulacji (barier) prawnych, ale również szeregu barier natury psychologicznej (tj. błędne przekonania, obawy wynikające z braku wiedzy i doświadczenia czy wreszcie brak wiary w sens tego typu edukacji)¹.

Wzrastająca popularność e-edukacji w Polsce pociąga za sobą konieczność wnikliwej analizy sposobów tworzenia i wykorzystywania tego rodzaju kształcenia. Warto jednocześnie zauważyć, że w Polsce do tej pory nie prowadzono ogólnokrajowych, reprezentatywnych dla populacji badań umożliwiających kompleksową ocenę:

- psychologicznej gotowości obecnej i przyszłej kadry dydaktycznej do tworzenia efektywnego środowiska e-edukacji,
- efektywności, bezpieczeństwa oraz psychospołecznych konsekwencji stosowania e-learningu.

W rezultacie wiedza o jakości i użyteczności e-edukacji prowadzonej w Polsce nadal jest niepełna.

¹ Zob. A.I. Brzezińska, E. Hornowska, K. Kaliszewska-Czeremska, J. Matejczuk, *E-learning jako wyzwanie dla systemu edukacji*, „Kultura i Edukacja” 2012, nr 1, s. 7–31; H. Sroka, S. Stanka, *Wirtualna edukacja. Koncepcja i wybrane kierunki edukacji*, WAE, Katowice 2005; G. Penkowska, *Meandry e-learningu*, Difin, Warszawa 2010; P. Chomczyński, *Problemy nauczycieli zaangażowanych w kształcenie na odległość – wyniki terenowych badań jakościowych*, „e-mentor” 2015, nr 3(60), s. 42–47, <http://dx.doi.org/10.15219/em60.1185>.

I choć coraz częściej prowadzi się badania poświęcone e-edukacji, mają one ciągle wybiórczy charakter². Prowadzenie badań w omawianym obszarze utrudnia przy tym brak trafnych i rzetelnych narzędzi diagnostycznych, które byłyby dostępne zarówno dla badaczy, jak i praktyków. Wymienione braki przekładają się przy tym na realne problemy, szczególnie dotkliwe dla praktyki, w zakresie:

- trafnej diagnozy zasobów niezbędnych do tworzenia efektywnego środowiska e-edukacji,
- projektowania i realizacji szkoleń dla kadry dydaktycznej,
- wspierania nauczycieli w procesie realizacji celów edukacyjnych z wykorzystaniem metod i technik nauczania na odległość,
- monitoringu (i korygowania) procesu edukacji formalnej,
- oceny efektów procesu e-edukacji.

Pytania o jakość środowiska e-edukacji w Polsce formułowane są przy tym coraz wyraźniej zarówno przez osoby korzystające z e-edukacji, jak i badaczy zajmujących się efektywnością uczenia się i nauczania³. Znalezenie odpowiedzi na te pytania wymaga jednak w pierwszej kolejności przeprowadzenia w Polsce rzetelnych badań w omawianym obszarze.

Kierunki badań nad jakością środowiska e-edukacji

Badanie jakości różnych aspektów środowiska e-edukacji wymaga przyjęcia szerokiej perspektywy w spojrzeniu na analizowane zagadnienie, uwzględniającej różne konteksty funkcjonowania człowieka. Uwagi wymagają przy tym kwestie związane z:

- kontekstem, w jakim odbywa się proces edukacji,
- relacjami zachodzącymi między uczniem i nauczycielem w całym środowisku edukacji,
- właściwościami podmiotowymi (kompetencje, dyspozycje) mającymi wpływ na tworzenie i/lub współtworzenie efektywnego środowiska e-edukacji oraz ze skutecznym funkcjonowaniem w przyjętej roli.

Zgodnie ze współczesnym podejściem do badań w obszarze psychologii nauczania można przyjąć, że ocena jakości i efektywności środowiska edukacji wymaga interdyscyplinarnego podejścia do omawia-

nego zagadnienia (z uwzględnieniem dorobku takich dziedzin jak psychologia nauczania, psychologia ekologiczna czy kognitywistyka)⁴. Tym, co wydaje się szczególnie korzystne w przyjęciu integralnego podejścia do badania e-edukacji, jest jego wieloaspektowość (kompleksowość), ale także możliwość uwzględnienia w badaniach *indywidualnej perspektywy widzenia świata przez każdego z uczestników procesu dydaktycznego*⁵. Wzajemne relacje uczestników procesu dydaktycznego traktowane są w tym ujęciu w kategoriach dynamicznie zmieniającego się układu, w którym funkcja inicjatora zmian przypisana jest nauczycielowi.

W tej perspektywie można więc przyjąć, że jakość konstruowanego i dynamicznie zmieniającego się środowiska edukacji, także tego wirtualnego, w zasadniczej mierze zależy od kompetencji nauczyciela jako organizatora i moderatora kontekstu nauczania i uczenia się. Kluczowym czynnikiem warunkującym wykreowanie środowiska e-edukacji o odpowiedniej jakości wydaje się zatem gotowość nauczyciela w tym zakresie.

Ocena gotowości nauczycieli do tworzenia efektywnego środowiska e-edukacji

Planując ocenę jakości środowiska e-edukacji, warto wziąć po uwagę badanie psychologicznej gotowości zarówno obecnych, jak i przyszłych nauczycieli do efektywnej e-edukacji. Przesłanki skłaniające do przyjęcia takiej perspektywy w badaniu są dwójakiej natury: z jednej strony możemy potraktować nauczycieli jako ważny nośnik idei e-edukacji w szeroko rozumianym kontekście społecznym (w środowisku lokalnym, w szkole, na uniwersytecie), z drugiej zaś strony jako podmiot:

- a) bezpośrednio odpowiedzialny za tworzenie środowiska edukacji o różnym stopniu efektywności i bezpieczeństwa,
- b) wyznaczający ramy współpracy z uczniem oraz sposoby realizacji celów edukacyjnych.

Jak zauważają przy tym M. Ledzińska i E. Czerniawska⁶, zadania nauczyciela na początku XXI wieku nie stanowi dostarczanie i przekazywanie gotowej wiedzy, wszak dzięki m.in. nowym technologiom jest ona dostępna uczniom bezpośrednio. Stanowi je natomiast wyposażenie uczniów w narzędzia poznawcze

² Zob. P. Chomczyński, dz.cyt.; I. Mokwa-Tarnowska, *Struktura wsparcia a efektywność kształcenia w środowisku e-learningowym*, „e-mentor” 2014, nr 2(54), s. 34–39, <http://dx.doi.org/10.15219/em54.1100>; M. Bartoszewicz, H. Gulińska, *Platforma e-learningowa jako element wspomagający przygotowanie studentów do zawodu nauczyciela*, „e-mentor” 2013, nr 4(51), s. 44–49; M. Plebańska, P. Kopiał, *Platforma e-learningowa jako narzędzie zarządzania wiedzą*, „e-mentor” 2013, nr 2(49), s. 41–48.

³ K. Kaliszewska-Czeremska, J. Matejczuk, *E-learning jako nowe środowisko edukacji: spotkanie ucznia i nauczyciela*, „Studia Edukacyjne” 2013, nr 27, s. 219–236; A. Chrzęszcz, L. Hojnacki, *Środowisko uczenia się w społecznym internecie. Pedagogiczne wyzwania dla e-learningu*, [w:] M. Dąbrowski, M. Zajac (red.), *E-edukacja – analiza dokonań i perspektyw rozwoju*, Fundacja Promocji i Akredytacji Kierunków Ekonomicznych, Warszawa 2009, s. 51–58.

⁴ M. Ledzińska, E. Czerniawska, *Psychologia nauczania. Ujęcie poznawcze*, PWN, Warszawa 2011; T. Anderson, dz.cyt.

⁵ M. Ledzińska, E. Czerniawska, dz.cyt., s. 265.

⁶ Tamże.

niezbędne dla dalszego samodzielnego kształcenia. [...] nauczyciel powinien pomagać uczniom w nabywaniu kompetencji uczenia się jako konstruowania wiedzy we własnym umyśle, w budowaniu motywacji poznawczej (ewentualnie praktycznej), w nabywaniu i stosowaniu głębokich strategii poznawczych oraz w przejmowaniu odpowiedzialności za regulację uczenia się. Zgodnie z ideą współczesnego kształcenia celem edukacji jest przygotowanie osoby, która będzie świadomie, bezpiecznie i efektywnie zdobywać i konstruować własną wiedzę przez całe życie (idea *life long learning*) oraz stosować ją w procesie adaptacji do zmieniającej się dynamicznie rzeczywistości, korzystając zarówno ze wsparcia innych osób, jak i dostępnych narzędzi. Realizacja obu tych celów z wykorzystaniem e-learningu stawia ogromne wymagania zarówno całemu systemowi edukacji formalnej, jak i nauczycielom. Wymaga także realnej zmiany sposobu myślenia o celach współczesnej edukacji, roli i miejscu nauczyciela w całym systemie kształcenia ustawicznego oraz relacjach łączących nauczyciela i ucznia⁷.

Jeśli w perspektywie najbliższych lat szkoła ma stanowić źródło optymalnych ofert edukacyjnych dostosowanych do potrzeb współczesnego ucznia, przyszłego nauczyciela i nauczyciela, to system edukacji powinien zacząć doceniać (i uwzględniać) rolę nowych technologii w procesie kształcenia. Warto przy tym zauważyć, że uczniowie w Polsce są aktywnymi użytkownikami komputerów i internetu, kompetentnymi w zakresie posługiwania się nowymi technologiami⁸. Wykorzystują jednak swoją wiedzę i umiejętności w tym zakresie głównie poza procesem edukacji formalnej. Tym samym można przyjąć, że w przypadku większości uczniów mamy do czynienia z szerokim zakresem zasobów (potencjału) niemal całkowicie pomijanych w procesie edukacji formalnej⁹. Wydaje się jednocześnie, że uzyskanie gotowości do efektywnego korzystania z e-edukacji jest u uczniów możliwe i stosunkowo łatwe. W perspektywie kształcenia przyszłej kadry dydaktycznej napawa to optymizmem.

Wyniki badań są znacznie mniej optymistyczne, jeśli chodzi o zakres doświadczeń obecnych nauczycieli w tym względzie. Jak pokazują badania D. Bator-

skiego¹⁰, uczestniczenie w kursach lub szkoleniach internetowych, w świetle deklaracji osób badanych, ma charakter marginalny (udział w nich deklaruje 7 proc. uczniów, 11 proc. studentów i jedynie 6 proc. nauczycieli). Wśród prawdopodobnych przyczyn zaobserwowanego stanu rzeczy autor badania wskazuje brak ofert edukacyjnych, z których mogliby skorzystać zarówno uczniowie, jak i nauczyciele. Najwyższy odsetek osób uczestniczących w tego typu kursach odnotowuje się wśród studentów, co – jak wskazano wcześniej – ma związek z dość dynamicznym rozwojem e-edukacji na poziomie kształcenia akademickiego i co w oczywisty sposób przekłada się na dostępną ofertę¹¹.

Przytoczone wyniki badań pokazują przy tym, że przed współczesną szkołą oraz nauczycielami stoi spore wyzwanie, którym jest włączenie e-edukacji do obszaru edukacji formalnej¹². Badanie stopnia gotowości nauczycieli i przyszłych nauczycieli do tworzenia efektywnego środowiska e-edukacji staje się w tej perspektywie warunkiem *sine qua non*. Bez rozpoznania realnych potrzeb przyszłych nauczycieli oraz nauczycieli tworzenie efektywnego systemu szkoleń przygotowujących do e-edukacji nie będzie możliwe.

Psychologiczna gotowość do tworzenia efektywnego środowiska e-edukacji – propozycja definicji

Jak przy tym rozumieć zagadnienie gotowości kadry dydaktycznej do tworzenia efektywnego środowiska e-edukacji? Proponujemy definiować je jako zespół właściwości psychologicznych umożliwiających osobie projektowanie oraz efektywną realizację celów edukacyjnych w przestrzeni wirtualnej, z uwzględnieniem (a) cech środowiska, w którym odbywa się e-edukacja, (b) właściwości osób uczących się i relacji zachodzących między nimi oraz (c) własnego rozwoju zawodowego nauczyciela. Kompleksowa diagnoza tak ujmowanej psychologicznej gotowości wymaga oceny przynajmniej dwóch obszarów funkcjonowania psychospołecznego nauczycieli: (a) kontekstu,

⁷ T. Anderson, *Three generations of Distance Education Pedagogy: Challenges and opportunities*, <http://www.slideshare.net/terrya/three-generations-of-distance-education-pedagogy-challenges-and-opportunities>, [25. 05. 2011]; J. Fuente, L. Zapata, *Regulatory Teaching and Self-Regulated Learning in College Students: Confirmatory Validation Study of the IATLP Scales*, „Electronic Journal of Research in Educational Psychology” 2012, Vol. 10, No. 2, s. 839–866; A.I. Brzezińska, *Spółeczna psychologia rozwoju*, Scholar, Warszawa 2005.

⁸ *Młodzież 2013*, CBOS, Warszawa 2014, http://www.eurodesk.pl/files/Mlodziez_2013.pdf, [12.10.2014]; D. Batorski, *Młodzi w sieci: Uczniowie, studenci i nauczyciele wobec nowych technologii*, [w:] A. Nowak, K. Winkowska-Nowak, L. Rycielska (red.), *Szkoła w dobie Internetu*, PWN, Warszawa 2010, s. 31–54; E. Lubina, *Wdrażanie e-learningu w szkołach wyższych w świetle potrzeb i zainteresowań studentów*, [w:] M. Dąbrowski, M. Zając (red.), *E-edukacja – analiza dokonani i perspektywy rozwoju*, Fundacja Promocji i Akredytacji Kierunków Ekonomicznych, Warszawa 2009, s. 35–39.

⁹ Zob. D. Batorski, *Polacy wobec technologii cyfrowych – uwarunkowania dostępności i sposobów korzystania*, [w:] J. Czapiński, T. Panek (red.), *Diagnoza społeczna 2013, Warunki i jakość życia Polaków*, Rada Monitoringu Społecznego, Warszawa 2013, s. 317–341.

¹⁰ D. Batorski, dz.cyt.

¹¹ A.I. Brzezińska, E. Hornowska, K. Kaliszewska-Czeremska, J. Matejczuk, dz.cyt.; *Młodzież 2013*, dz.cyt.

¹² Zob. D. Batorski, *Polacy wobec...*, dz.cyt., s. 334.

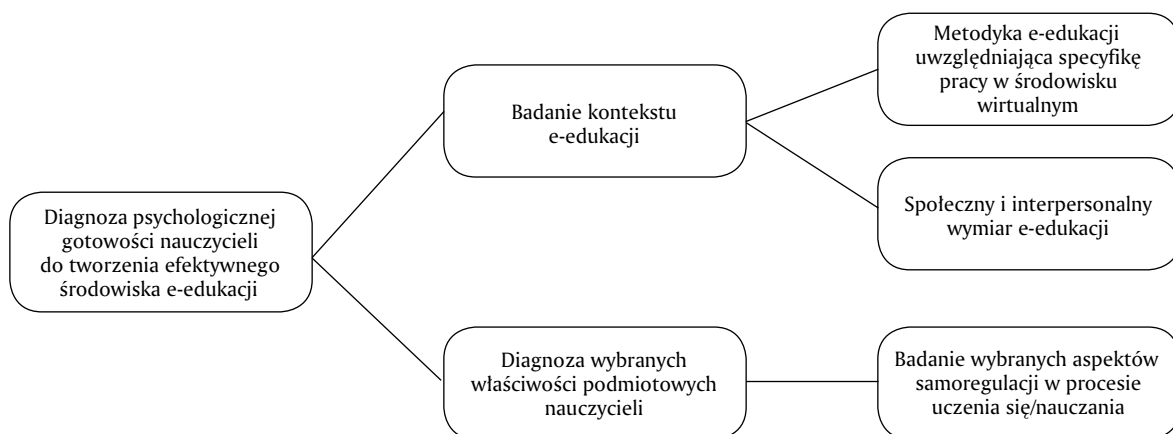
w którym odbywa się e-edukacja¹³ oraz (b) właściwości podmiotowych¹⁴, warunkujących gotowość do tworzenia efektywnego środowiska e-edukacji i skutecznego funkcjonowania w roli zawodowej (zob. rys. 1)¹⁵.

W przypadku kontekstu, w którym odbywa się e-edukacja, zgodnie z przyjętymi założeniami autorki proponują wyodrębnienie przynajmniej dwóch istotnych jego elementów, tj.: (a) metodyki e-edukacji, uwzględniającej specyfikę pracy w środowisku wirtualnym (tj. planowanie, organizacja, monitorowanie i regulowanie oraz ewaluacja pracy w wirtualnym środowisku; metoda zorientowana na cel i osobę) oraz (b) społecznego i interpersonalnego wymiaru e-edukacji, obejmującego odpowiednio (1) wiedzę i przekonania nauczycieli oraz przyszłych nauczycieli dotyczące e-learningu (znajomość metody, przekonania dotyczące wdrażania i realizacji e-edukacji) oraz (2) społeczny i interpersonalny wymiar e-edukacji związany z funkcjonowaniem człowieka w wirtualnej przestrzeni edukacyjnej (subiektywna ocena bezpośrednich i dynamicznych relacji: nauczyciel–uczeń, uczeń–uczeń). Zarówno zagadnienia związane z metodyką, jak i społecznym (relacyjnym) wymiarem edukacji, są stosunkowo dobrze

poznane w kontekście edukacji tradycyjnej¹⁶. Nabierają jednak nowego znaczenia w kontekście edukacji odbywającej się w przestrzeni wirtualnej.

W zaproponowanej definicji uwzględniono także rolę właściwości podmiotowych warunkujących gotowość do tworzenia efektywnego środowiska e-edukacji i skutecznego funkcjonowania w roli zawodowej. W dotychczasowych badaniach nad edukacją tradycyjną identyfikowano różne czynniki warunkujące efektywność funkcjonowania w roli nauczyciela¹⁷. Jednak wyniki aktualnych badań prowadzonych w ujęciu kognitywnym wskazują, że w procesie uczenia się/nauczania kluczową rolę odgrywa czynnik samoregulacji¹⁸. W edukacji tradycyjnej wyraźnie widać zmianę w sposobie definiowania współczesnej roli nauczyciela, która coraz rzadziej ogranicza się do podawania gotowej, czyli ustrukturuwanej wiedzy, a w coraz większym stopniu obejmuje zadania związane z rozwijaniem samodzielności ucznia, wypracowywaniem strategii samoregulacyjnych i samokontrolnych wykorzystywanych przez ucznia w procesie samodzielnego uczenia się (*self-regulated learning*, SRL) oraz rozwijaniem odpowiedzialności za własną edukację i rozwój¹⁹.

Rysunek 1. Wymiary psychologicznej gotowości do tworzenia efektywnego środowiska e-edukacji

Źródło: opracowanie własne.

¹³ T. Anderson, dz.cyt.; J. Fuente, L. Zapata, dz.cyt.; A.I. Brzezińska, E. Hornowska, K. Kaliszewska-Czeremska, J. Matejczuk, dz.cyt.

¹⁴ M. Boekaerts, *Action control: How relevant is it for classroom learning?*, [w:] J. Kuhl, J. Beckmann (eds.), *Volition and personality: Action versus state orientation*, Hogrefe and Huber, Seattle 1994, s. 427–433; M. Boekaerts, *Self-regulated learning: A new concept embraced by researchers, policy makers, educators, teachers, and students*, „Learning and Instruction” 1997, Vol. 7, No. 2, s. 161–186, [http://dx.doi.org/10.1016/S0959-4752\(96\)00015-1](http://dx.doi.org/10.1016/S0959-4752(96)00015-1); J. Fuente, L. Zapata, dz.cyt.

¹⁵ K. Kaliszewska-Czeremska, H. Chabrol, S. Laconi, *Diagnoza psychologicznej gotowości nauczycieli i przyszłych nauczycieli do tworzenia efektywnego środowiska e-edukacji: konstrukcja baterii skal*, UAM/ University Toulouse – II, maszynopis niepublikowany, 2014; K. Kaliszewska-Czeremska, J. Matejczuk, *Psychologiczne czynniki warunkujące gotowość do tworzenia efektywnego środowiska e-edukacji*, UAM, maszynopis niepublikowany, 2013.

¹⁶ M. Ledzińska, E. Czerniawska, dz.cyt.; A.I. Brzezińska, dz.cyt.; J. Fuente, L. Zapata, dz.cyt.

¹⁷ M. Ledzińska, E. Czerniawska, dz.cyt.

¹⁸ M.V.J. Veeman, B.H.A.M. Van Hout-Wolters, P. Afflerbach, *Metacognition and learning: conceptual and methodological considerations*, „Metacognition Learning” 2006, No. 1, s. 3–14, <http://dx.doi.org/10.1007/s11409-006-6893-0>; M. Ledzińska, E. Czerniawska, dz.cyt.; M. Boekaerts, *Self-regulated learning...*, dz.cyt.

¹⁹ T. Sitzmann, K. Ely, *A Meta-Analysis of Self-Regulated Learning in Work-Related Training and Educational Attainment: What We Know and Where We Need to Go*, „Psychological Bulletin” 2011, Vol. 137, No. 3, s. 421–442, <http://dx.doi.org/10.1037/a0022777>; K. Duckworth, R. Akerman, A. MacGregor, E. Salter, J. Vorhaus, *Self-regulated learning: a literature review*, Institute of Education, London 2009; S. Cassidy, *Self-regulated learning in higher education: identifying key component processes*, „Studies in Higher Education” 2011, Vol. 36, No. 8, s. 989–1000, <http://dx.doi.org/10.1080/03075079.2010.503269>.

Jak zauważają M. Ledzińska i E. Czerniawska²⁰, samoregulacja uczenia się (SRL) sprzyja osiągnięciu dobrych rezultatów w edukacji, jednak wymaga aktywnego, konstruktywnego i kumulatywnego charakteru uczenia się i ukierunkowania na cel w procesie zdobywania wiedzy. Rola nauczyciela w kształtowaniu wymienionych zasobów u uczniów wydaje się przy tym nie do przecenienia (czynnik modelowania). Warto jednocześnie zauważyć, że efektywna samoregulacja osób, od których zależy prawidłowa organizacja i moderowanie kontekstu nauczania i uczenia się, wydaje się niezbędnym zasobem, jakim powinien dysponować współczesny nauczyciel. Można zatem przypuszczać, że opisany kierunek zmian w edukacji, które zachodzić mogą w dużej mierze dzięki odpowiedzialnemu i refleksyjnemu włączeniu do edukacji e-learningu, będzie uzależniony w dużym stopniu od zasobów będących w dyspozycji nauczyciela.

M. Ledzińska i E. Czerniawska²¹ pokazują, że zagadnienie samoregulacji uczenia się zajmuje ważne miejsce w psychologii nauczania, stanowiąc jednocześnie aktualny i ważny kierunek rozwoju dla tej dziedziny wiedzy. Autorki podkreślają jednocześnie, że we współczesnych modelach kognitywistycznych samoregulacja uczenia się, w sensie definicyjnym, nie odpowiada szerokiemu rozumieniu terminu samoregulacji. Jest natomiast specyficznym i wąsko rozumianym aspektem tego zagadnienia, charakterystycznym tylko dla jednej sfery działania, tj. zamierzonego nabywania wiedzy i umiejętności.

Wśród współczesnych modeli teoretycznych ujmujących zjawisko samoregulacji uczenia się i wykorzystujących prawidłowości nauczania kognitywnego na szczególną uwagę zasługują model zaproponowany przez M. Boekaerts²². Wieloaspektowość i szerokie ujęcie problemu samoregulacji uczenia się powodują, że model ten wydaje się szczególnie przydatny do analizy funkcjonowania nauczycieli w roli zawodowej w przestrzeni wirtualnej. Autorki proponują zatem uwzględnienie w badaniach dwóch aspektów samoregulacji uczenia się/nauczania obecnych w modelu M. Boekaerts, tj. (a) samoregulacji poznawczej (wiedza przedmiotowa, poziom strategiczny, poziom celów i strategii regulacyjnych) i (b) samoregulacji motywacyjnej (wiedza przedmiotowa, poziom strategiczny, poziom celów). Zgodnie z propozycją zawartą w modelu oba wymienione elementy są powiązane i współzależne – dotyczą odpowiednio metapoznania i metamotywacji jednostki. Model M. Boekaerts tej pory był z powodzeniem wykorzystywany do analizy przebiegu procesu i efektów uczenia się w obszarze edukacji tradycyjnej. Autorki mają nadzieję, że zostanie on w przyszłości z powodzeniem zaaplikowany do badań nad funkcjonowaniem nauczycieli i przyszłych nauczycieli w nowym, wirtualnym środowisku edukacji.

²⁰ M. Ledzińska, E. Czerniawska, dz.cyt., s. 108–109.

²¹ Tamże.

²² M. Boekaerts, *Action control...*, dz.cyt., s. 427–433; M. Boekaerts, *Self-regulated learning...*, dz.cyt.

Podsumowanie

Przygotowanie kadry dydaktycznej w zakresie e-edukacji wydaje się jednym z ważniejszych wyzwań stojących przed współczesnym systemem kształcenia. Chcąc przygotować kolejne pokolenia nauczycieli do pracy w dynamicznie zmieniającej się rzeczywistości edukacyjnej, warto zadbać o poszerzenie zakresu kompetencji tej grupy zawodowej. Kształtowanie gotowości do tworzenia efektywnego środowiska e-edukacji wydaje się tu korzystnym kierunkiem działań, ważnym dla każdej ze stron uczestniczących w procesie formalnego kształcenia. Przygotowanie oferty edukacyjnej dostosowanej do potrzeb danej grupy zawodowej wymaga jednak w pierwszej kolejności adekwatnego rozpoznania potrzeb tej grupy. Trafna diagnoza gotowości nauczycieli i przyszłych nauczycieli do tworzenia efektywnego środowiska e-edukacji pozwoliłaby zoptymalizować działania w tym zakresie. Diagnoza wymaga przy tym przyjęcia i zastosowania spójnych założeń teoretycznych. Autorki wyrażają nadzieję, że przedstawiona propozycja teoretyczna zachęci badaczy do jej wykorzystania i przetestowania w badaniach empirycznych. Podobnie jak w przypadku każdej nowej propozycji teoretycznej, także i ta z pewnością nie jest doskonała. Należy się jednak spodziewać, że weryfikacja empiryczna oraz konstruktywna krytyka zaprezentowanego modelu teoretycznego wpłyną korzystnie na jego wartość aplikacyjną.

Bibliografia

- Anderson T., *Three generations of Distance Education Pedagogy: Challenges and opportunities*, <http://www.slideshare.net/terrya/three-generations-of-distance-education-pedagogy-challenges-and-opportunities>.
- Bartoszewicz M., Gulińska H., *Platforma e-learningowa jako element wspomagający przygotowanie studentów do zawodu nauczyciela*, „e-mentor” 2013, nr 4(51), s. 44–49.
- Batorski D., *Młodzi w sieci: Uczniowie, studenci i nauczyciele wobec nowych technologii*, [w:] A. Nowak, K. Winkowska-Nowak, L. Rycielska (red.), *Szkoła w dobie Internetu*, PWN, Warszawa 2010, s. 31–54.
- Batorski D., *Polacy wobec technologii cyfrowych – uwarunkowania dostępności i sposobów korzystania*, [w:] J. Czapliński, T. Panek (red.), *Diagnoza społeczna 2013, Warunki i jakość życia Polaków*, Rada Monitoringu Społecznego, Warszawa 2013, s. 317–341.
- Boekaerts M., *Action control: How relevant is it for classroom learning?*, [w:] J. Kuhl, J. Beckmann (eds.), *Volition and personality: Action versus state orientation*, Hogrefe and Huber, Seattle 1994, s. 427–433.
- Boekaerts M., *Self-regulated learning: A new concept embraced by researchers, policy makers, educators, teachers, and students*, „Learning and Instruction” 1997, Vol. 7, No. 2, s. 161–186, [http://dx.doi.org/10.1016/S0959-4752\(96\)00015-1](http://dx.doi.org/10.1016/S0959-4752(96)00015-1).
- Brzezińska A.I., Hornowska E., Kaliszewska-Czeremska K., Matejczuk J., *E-learning jako wyzwanie dla systemu edukacji*, „Kultura i Edukacja” 2012, nr 1, s. 7–31.

Brzezińska A.I., *Spółeczna psychologia rozwoju*, Scholar, Warszawa 2005.

Cassidy S., *Self-regulated learning in higher education: identifying key component processes*, „Studies in Higher Education” 2011, Vol. 36, No. 8, s. 989–1000, <http://dx.doi.org/10.1080/03075079.2010.503269>.

Chomczyński P., *Problemy nauczycieli zaangażowanych w kształcenie na odległość – wyniki terenowych badań jakościowych*, „e-mentor” 2015, nr 3(60), s. 42–47, <http://dx.doi.org/10.15219/em60.1185>.

Chrzęszcz A., Hojnacki L., *Środowisko uczenia się w społecznym internecie. Pedagogiczne wyzwania dla e-learningu*, [w:] M. Dąbrowski, M. Zajac (red.), *E-edukacja – analiza dokonani i perspektyw rozwoju*, Fundacja Promocji i Akredytacji Kierunków Ekonomicznych, Warszawa 2009, s. 51–58.

Duckworth K., Akerman R., MacGregor A., Salter E., Vorhaus J., *Self-regulated learning: a literature review*, Institute of Education, London 2009.

Fuente J., Zapata L., *Regulatory Teaching and Self-Regulated Learning in College Students: Confirmatory Validation Study of the IATLP Scales*, „Electronic Journal of Research in Educational Psychology” 2012, Vol. 10, No. 2, s. 839–866.

Kaliszewska-Czeremska K., Chabrol H., Laconi S., *Diagnoza psychologicznej gotowości nauczycieli i przyszłych nauczycieli do tworzenia efektywnego środowiska e-edukacji: konstrukcja baterii skal*, UAM/ University Toulouse – II, maszynopis niepublikowany, 2014.

Kaliszewska-Czeremska K., Matejczuk J., *E-learning jako nowe środowisko edukacji: spotkanie ucznia i nauczyciela*, „Studia Edukacyjne” 2013, nr 27, s. 219–236.

Kaliszewska-Czeremska K., Matejczuk J., *Psychologiczne czynniki warunkujące gotowość do tworzenia efektywnego*

środowiska e-edukacji, UAM, maszynopis niepublikowany, 2013.

Ledzińska M., Czerniawska E., *Psychologia nauczania. Ujęcie poznawcze*, PWN, Warszawa 2011.

Lubina E., *Wdrażanie e-learningu w szkołach wyższych w świetle potrzeb i zainteresowań studentów*, [w:] M. Dąbrowski, M. Zajac (red.), *E-edukacja – analiza dokonani i perspektyw rozwoju*, Fundacja Promocji i Akredytacji Kierunków Ekonomicznych, Warszawa 2009, s. 35–39.

Młodzież 2013, CBOS, Warszawa 2014, http://www.eurodesk.pl/files/Mlodziez_2013.pdf.

Mokwa-Tarnowska I., *Struktury wsparcia a efektywność kształcenia w środowisku e-learningowym*, „e-mentor” 2014, nr 2(54), s. 34–39, <http://dx.doi.org/10.15219/em54.1100>.

Penkowska G., *Meandry e-learningu*, Difin, Warszawa 2010.

Plebańska M., Kopciał P., *Platforma e-learningowa jako narzędzie zarządzania wiedzą*, „e-mentor” 2013, nr 2(49), s. 41–48.

Sitzmann T., Ely K., *A Meta-Analysis of Self-Regulated Learning in Work-Related Training and Educational Attainment: What We Know and Where We Need to Go*, „Psychological Bulletin” 2011, Vol. 137, No. 3, s. 421–442, <http://dx.doi.org/10.1037/a0022777>.

Sroka H., Stanka S., *Wirtualna edukacja. Koncepcja i wybrane kierunki edukacji*, WAE, Katowice 2005.

Veeman M.V.J., Van Hout-Wolters B.H.A.M., Aflerbach P., *Metacognition and learning: conceptual and methodological considerations*, „Metacognition Learning” 2006, No. 1, s. 3–14, <http://dx.doi.org/10.1007/s11409-006-6893-0>.

Psychological readiness of teachers to create effective e-education environment – research concept

New needs of contemporary students caused by technology development and the change of the character of relations between students and teachers pose a challenge for the present-day school. Preparation of didactic staff for e-education seems to be in this context one of the most important tasks of the contemporary education system. If we want to prepare future generations of teachers to work in the dynamically changing educational reality, we need to take care of expanding the scope of competencies of this labor group. Shaping readiness to create an effective e-education environment appears to be a beneficial approach, important for both sides participating in the process of formal education. Yet, preparing an educational offer that would be adequately adjusted to the needs of particular labor group requires, in the first place, proper recognition of those needs. An accurate diagnosis of teachers' and prospective teachers' readiness to create effective e-education environments could enable optimization of actions in this area. In this article, issues connected with the preparation of teachers and prospective teachers to work in e-education have been discussed. Also, the author's proposition of a psychological examination of teachers' readiness at different stages of professional development to create effective e-education environments has been presented here.

Katarzyna Kaliszewska-Czeremska jest doktorem nauk humanistycznych w zakresie psychologii, adiunktem w Instytucie Psychologii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Zajmuje się problematyką uzależnień behawioralnych, psychometrią, a także nauczaniem na odległość. Jej zainteresowania badawcze dotyczą tematyki uzależnienia od internetu, a także zastosowania e-learningu w szkolnictwie wyższym oraz konstrukcji i zastosowania narzędzi diagnostycznych. Współtworzyła baterię skal przeznaczoną do kompleksowej oceny psychologicznej gotowości nauczycieli i przyszłych nauczycieli do tworzenia efektywnego środowiska e-edukacji. Jest też koordynatorem polskiej części projektu badawczego pt. *A cross-cultural study on Internet use, personality, cognition and motivation*.

Stéphanie Laconi jest doktorem nauk humanistycznych w zakresie psychologii, pracującym we Francji na Uniwersytecie Toulouse – II. Zajmuje się problematyką uzależnień substancjalnych i behawioralnych, w tym uzależnieniem od internetu/technologii. Jest psychologiem klinicznym, specjalizującym się w problematyce osobowości, gender oraz konstrukcji narzędzi diagnostycznych. Współtworzyła baterię skal przeznaczoną do kompleksowej oceny psychologicznej gotowości nauczycieli i przyszłych nauczycieli do tworzenia efektywnego środowiska e-edukacji.